

ŘÍMSKÉ MINCE V PROSTŘEDÍ STŘEDODUNAJSKÉHO BARBARIKA

Annotation

This thesis focuses on Roman coins in the Middle-Danubian barbaricum. The work describes the main significance of the coins, which was monetary value. The coins were also used as a source of raw material for manufacturing, or as pendants and offerings. The work also describes how the coins infiltrated into barbaricum. It was through a trade with Roman traders. Also it could be a spoil, a tribute, friendly gifts or soldiers' pays. At the end of my paper I describe places of discovery of Roman coins. It includes flatland sites, hill-top sites, graves or burial grounds, hoards and individual coins.

Keywords

Coin, Barbaricum, Roman, German, settlement area, monetary value, trade, hoard, pendant

Úvod

Na území barbarika nebyly Germány raženy vlastní mince, proto využívali mince římské. Vzhledem k rozličnosti typů římských mincí, druhů používaného materiálu i početnímu zastoupení, dospěli badatelé k výsledku, že germánské obyvatelstvo užívalo ve většinové míře směnného obchodu a platební funkci u antických mincí spíše odmítali. Již tradiční představa že mince u Germánů představovaly pouze zdroj kovu pro další výrobu, je dnes už málo pravděpodobná. Dnešní sídlištní nálezy nám mohou dokazovat, že kromě peněžní směny s římskými obchodníky, musely mince obíhat i uvnitř barbarika v rámci vnitrogermánského obchodu. A tudíž musely pro ně mít i peněžní funkci.

Jedna z dalších funkcí mincí byla že, část mincí skutečně sloužila jako surovina pro další řemeslnou výrobu, k tomu se využívaly hlavně stříbrné denáry, ale je možné, že se využívaly i mince ze slitiny mědi. Zlaté mince pak Germáni využívali jako surovinu ve šperkařství.

Mince s otvory anebo oušky pro zavěšení nám dokládají další možné využití mincí – jako přívěsků na krk či ozdob na oblečení. U mincí s otvory můžeme sledovat různé rozdíly ve způsobu proděravění. Máme mince s dírkou umístěnou esteticky, kdy je díрка proděravěná na okraji a respektuje tak motiv na averzu nebo reverzu mince. V některých případech však díрка nerespektuje obraz (např. je otvor veden přímo přes motiv na minci). U těchto mincí není estetická funkce jako šperku tedy jednoznačná, proto by mince mohly sloužit např. jako amulety nebo mít nějakou symbolickou či jinou funkci než přímo tu estetickou.

Dále mince sloužily jako votivní dary, jak dokládají nálezy z hrobů, hrobových areálů nebo z vodního prostředí (řeky, bažiny, prameny a zřídla).

Pronikání mincí do barbarika:

Nejpravděpodobnější a nejčastější způsob pronikání mincí do barbarika byl **obchod**. Ten probíhal skrze římské obchodníky, kteří na barbarském území pravděpodobně dlouhodobě operovali. Dále máme z písemných pramenů doloženy také obchodní aktivity Kvádů a Hermundurů přímo na tržištích na území impéria. Dalším ze způsobů získání mincí byla **kořist** získaná na území říše římské, tento způsob byl nepochybně velmi rozšířený. Dalšími způsoby pronikání mincí byly: **tributy**, což jsou poplatky Římanů Germánům za udržování míru. Konkrétních dokladů o jejich vyplácení je však málo. Dále jsou to **přátelské dary**

nebolikeimelia – ty mohly směřovat jak z Říma do barbarika, tak i mohly být vyměňovány mezi germánskými vládci a velmoži. Poslední kategorie jsou **výplaty osob sloužících v armádě** a to v pozdně římském období, jsou označovány jako **foederati**. Všechny tyto kategorie se navzájem prolínaly, proto je nemůžeme v nálezovém materiálu nijak odlišit. Vyobrazují nám však různorodost římsko-germánských kontaktů.

Nálezy římských mincí

U římských mincí z prostředí barbarika je nesmírně důležitý kontext, ve kterém se nálezy nacházejí, ten totiž mnohé napoví o jejich možné interpretaci. Nálezy římských mincí bychom mohli rozdělit do několika nálezových kategorií:

Nálezy z rovinných sídlišť

Jde o jednotlivé mince nalezené v rámci sídlištních areálů. Tyto mince byly v průběhu doby existence osad poztráceny po jejich povrchu, a dnes se zpravidla nalézají v ornicích, tedy v rozoraných sídlištních vrstvách – původní komunikační povrchy. Význam těchto nálezů je zřejmý - výskyt mincí v sídelních areálech je totiž nezpochybnitelným důkazem o jejich dobovém užívání germánskou společností. Což nám dokládá, že mince měly pro Germány skutečně funkci monetární.

V posledních letech zaznamenáváme velký nárůst mincí z těchto sídlišť a to hlavně díky povrchovým průzkumům s detektorem kovu.

Výšinná sídliště

Velmi zajímavé doklady přinášejí nálezy římských mincí na výšinných sídlištích a hradištích. Řada těchto lokalit byla hojně osídlována v různých obdobích od pravěku až raného středověku, avšak z doby římské a z doby stěhování národů tyto polohy moc vyhledávány nebyly a osídlení je na nich doloženo jen ojediněle. Výskyt římských mincí dokládá, že zde bylo s mincemi nějak manipulováno, a že tyto výšinné polohy mohli Germáni využívat mnohem častěji.

Nálezy mincí v hrobových kontextech

Nálezy římských mincí se v hrobových kontextech z doby římské objevují pouze ojediněle. K nárůstu počtu hrobů s přítomností mincí dochází až později a to až v době stěhování národů. Mince v hrobech jsou většinou ve formě šperků, součástí oděvu či jako jiné milodary (např. ve formě obolů). Mince jako obol mrtvých se objevuje pouze v kostrových hrobech, u hrobů žárových se toto použití nepředpokládá.

Hrobové nálezy lze rozdělit do dvou skupin: na mince z kostrových hrobů a na mince z hrobů žárových.

Žárové: Převažující formou pohřebního ritu na území střeoevropského barbarika byla kremace. Jen výjimečně se však v těchto hrobech mezi pohřební výbavou vyskytovaly i mince.

Mnohem zajímavější jsou nálezy mincí z areálů žárových pohřebišť, které se ve většině případů našly právě mimo hrobové jámy, nikoli přímo v hrobech. Tyto mince jsou často mladší než chronologické určení pohřebišť. J. Militký interpretuje tyto mince jako „votivní dárky v areálech hrobů předků,“ případně jako doklady obřadů, pořádaných i několik desítek let po ukončení pohřbívání na daném pohřebišti. Tuto interpretaci podporuje např. i fakt, že u mincí nalezených v areálech žárových pohřebišť nejsou znaky poškození žárem, proto tam musely být přidány dodatečně. Tento jev se např. objevil na lokalitě Dolany.

Kostrové: Kostrový pohřební ritus je na území barbarika ojedinělý, a stejně jako zvyk ukládat do hrobu minci, byl i tento zvyk přejímán z říše římské. V kostrových hrobech se objevují více mince než v těch žárových, ale i tak je tato skupina nálezů mincí málo početná.

Depoty a hromadné nálezy

Depoty a hromadné nálezy antických mincí představují skupinu, které byla tradičně věnována největší pozornost. Nálezovou kategorií označovanou jako depot reprezentují soubory čítající 10 a více mincí, které vykazují znaky záměrného uložení jako jednorázového celku. Nálezy depotů římských mincí jsou velmi problémové, protože často postrádáme bližší nálezové okolnosti, v důsledku toho je jejich interpretace či chronologie značně problematická. Proto je důležité kromě nálezových okolností a kontextů sledovat i přítomnost doprovodných nálezů. Ty mohou jednak napomoci při dataci uložení depotu, a jednak případně mohou také pojednávat o možných kontaktech s říší římskou. Nejvýznamnějším depotem z českého území je soubor z lokality Libčeves. 50 republikánských denárů bylo uloženo v nádobě, společně se dvěma sponami (typ Almgren 147c). Tyto spony naznačují, že celý soubor mohl být akumulován v prostoru německého středního až dolního Polabí a může tak být vzácným dokladem vnitro-germánského obchodu či jiných společenských kontaktů.

Hromadné nálezy z vodního prostředí

Zvláštní skupinou hromadných nálezů jsou nálezy z vodního prostředí. I když se jedná o mince hromadného charakteru, nemusely být všechny uloženy ve stejnou dobu. Z hlediska nálezového prostředí lze tyto nálezy rozdělit na dvě skupiny – soubory z řek a soubory z minerálních pramenů. Tyto nálezy mohou naznačovat symbolickou funkci importovaných mincí, známou ve vztahu k vodnímu prostředí také z římského území. Mince tedy mohly sloužit jako obětiny.

První kategorie, tedy mince z řek, je však trochu komplikovaná protože u nálezů není vždy jasné, zda mince nalezené v říčním toku byly skutečně do vody vloženy záměrně. V době uložení totiž mohly meandrující vodní toky téci jinými místy.

Z území Čech máme jen málo nálezů z vodního prostředí. Z první kategorie jsou doloženy dvě lokality, kde se tyto depoty z řek našly: v řece Labi – úsek mezi Kolínem a Starým Kolínem, a u Žalhostic. Z druhé kategorie jsou opět známy dvě lokality a to soubor z Teplíc, kde se mince našly v minerálním prameni, a z pramene u Lahoště.

Nálezy jednotlivých mincí

Jedná se o nejpočetnější nálezovou kategorii reprezentující tzv. ojedinělé či ztrátové nálezy mincí. Jedná se opět o komplikovanou kategorii, neboť se sem zahrnují v principu velmi různorodé druhy nálezů, a pak nastává problém s jejich interpretací či chronologií. Nesporně

sem patří nálezy jednotlivých mincí nalezené v otevřené krajině bez archeologického kontextu či podrobnějších nálezových okolností. Tyto jednotlivé nálezy mincí jsou nepřímým svědectvím o množství a intenzitě přílivu antických mincí na území barbarika.

Závěr

Mezi badateli je stále otevřená otázka, zda za hlavní funkci římských mincí v barbariku považovat monetární funkci. Je patrné, že Germáni mince jako platidla používali, s jistotou při obchodu s římskými kupci, otázka vnitřního obchodu je však stále problematičtější. K vyřešení této otázky nám jistě pomůžou narůstající nálezy z nížinných lokalit, které nám dokládají to, že s mincí muselo být manipulováno v sídlištních areálech Germánů, a tudíž je museli využívat i ve vnitřním obchodě na území barbarika. Paralelně s peněžní funkcí měly mince pro barbary i jiné funkce, byly využívány jako surovina pro další výrobu, jako ozdoba oděvů či jako šperk, anebo měly votivní funkci.

Literatura

Bouzek, J. 1986: Význam mincí a jiných římských importů v barbarském prostředí. Slovenská numizmatika 9, 191-198.

Kolníková, E. 1972: K interpretácii nálezov rímských mincí na Slovensku. Slovenská numismatika 2, 7-114.

Militký, J. 2013: Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách: (5. století před Kristem až 7. století po Kristu): komentovaný katalog nálezového fondu. Praha.

Zelíková, M. 2015: Sekundární využití římských mincí ve středoevropském barbariku. Rukopis bakalářské diplomové práce, uloženo na ÚAM FF MU. Brno.